

Szegénypolitika és közmunka

(Az emberi jogok győzelme a józan ész fölött)

A világháború utáni Nyugat-Európában szociális piacgazdasági rendszerek alakultak ki. A főként szocialista-szociáldemokrata kormányok magas és progresszív jövedelemadókkal újraelosztották a nemzeti termék egy jelentős hányadát. Ezáltal mindenki ingyen vagy nagyon olcsón hozzájuthatott az egészségügyi ellátáshoz és az oktatáshoz, a szegényebb rétegeket pedig ezen felül még jelentős segélyekkel és természetbeni juttatásokkal támogatták.¹ A szociális támogatásokat nem kötötték feltételekhez, egy bizonyos jövedelemszint alatt azok alanyi jogon jártak. Ez a többnyire keynesi ihletésű gazdaság- és társadalompolitika a hetvenes évek végére kifulladásra jutott (melyben jelentős szerepe volt az 1973-74-es olajválságnak is). Egyszerre jelent meg a magas infláció és a munkanélküliség, a stagfláció, aminek az uralkodó közgazdasági elmélet szerint nem lett volna szabad megtörténnie. (A Phillips-görbe értelmében a kettő kizárja egymást.)² A nyugat-európai országok veszítettek világgazdasági súlyukból, lecsúsztak a versenyképességi ranglistán.

Ekkor robbant be a brit politikába Margaret Thatcher. A gazdaságban visszaállította a piaci erők és ösztönzők szerepét, lefaragta a szakszervezetek jogait és megreformálta a jóléti politikát. Az előző gyakorlatot megvetően „az eltartottság kultúrájának” minősítette, a segélyezettakat pedig „jóléti élősködőknek”. Az ingyenes jóléti szolgáltatásokat részben fizetőssé tette és a szociális támogatást feltételekhez kötötte. (Például munkanélküli segélyre csak az vált jogosulttá, aki aktívan közreműködött az átképzésében és szert tett valamilyen részjövedelemre.)³ A thatcheri irányzat azt vallotta, hogy az ember saját maga is felelős sorsának alakulásáért, míg a labourista álláspont ezt úgy interpretálta, hogy a szegényeket hibáztatják, amiért szegények. A szocialista-liberális és a konzervatív jóléti és szociálpolitika azóta is jól megkülönböztethető egymástól. A szocialista-liberális doktrínéség jellemzi, a gyakorlat által nem igazolt elvek és az emberi jogok vezérlik. Ezzel szemben a konzervatív a gyakorlati tapasztalatokra épít és a jogok és kötelességek harmóniáját vallja.⁴

A rendszerváltást követően a hazai szocialisták és liberálisok a jóléti és szociálpolitikában a nyugati szociális-liberális mintákat követték. Kormányra kerülve még a családi pótlékhoz az iskolabajárási kötelezettséghez kötését is megszüntették. A konzervatív oldal minden olyan törekvését támadták vagy blokkolták, mely a segélyt feltételekhez kívánta kötni. Az emberi jogok elleni vétségnek és az önrendelkezés akadályozásának minősítették, ha időnként egy önkormányzat csak élelmiszerre és ruhára szóló vásárlási utalvány formájában akarta kiadni a segélyt. Vezérelvük az volt és maradt, hogy a szociális segélyek alanyi jogon járnak. Ezzel szemben a Fidesz és a KDNP a szociálpolitikában a konzervatív elveket valósította meg. A támogatások egy jelentős részét munkavégzéshez kötötte – oly módon, hogy azok csak a

---

¹ Az „ingyent” az egészségügyben természetesen úgy kell érteni, hogy a társadalombiztosítás fejében.

² A standard elmélet értelmében a pénzkínálat bővítése (infláció) csökkenti a munkanélküliséget – ez most nem történt meg. (Pontosabban a Phillips görbe Samuelson és Solow által módosított változatáról van szó.)

³ Mivel nem volt minimálbér, elméletileg nem lehetett munkanélküliség, mert kellően alacsony bér mellett volt munkaerő-kereslet.

⁴ Szociálpolitikai témájú tanulmányaimból az irodalomjegyzékben adok egy válogatást.

személyi jövedelemadóból (és egy bizonyos határon túl a nyugdíjbiztosításból) vonhatók le. Ezt a konzervatív elvet támadta most meg az Alkotmánybíróság legutóbbi határozatával, melyben megsemmisítette azt a törvényi szabályozást, hogy aki nem tartja rendben lakókörnyezetét, házát, udvarát, azt három hónapra ki lehet zárni a közmunkából.

Szülőfalum, egy abaúji kisközség már évtizedek óta elcigányosodott. A „parasztok” (ahogy a helyiek nevezik a nemicigányokat) előregedtek, kihaltak, a fiatalok nagy része elköltözött. Sok hajdan csinos, szépen karban tartott ház üresen áll, omladozik, az udvarokat felveri a gaz. De azok sincsenek jobb állapotban, ahová cigányok költöztek be. A tetők lyukasak és roskadoznak, az udvarok kopárok, a kerteket nem művelik. A gyümölcsfák és kerítések eltűntek - télen eltűzelték őket.

Mintha a harmadik világban, mintha egy sivatár, szegény indiai faluban járna az ember. Megművelt kertet, udvart csak elvétve látni. Tehenet már nem tartanak, de még a baromfi is kevés. Igénytelen kinézetű, befejezetlen „szocpolos” épületek váltották fel a régen díszes, tornácos, takaros kis házakat. Nem ritka eset, hogy a szocpolos házakat öt év után lebontják és

építőanyagként értékesítik (ugyanis öt évig tart az elidegeníthetőségi tilalom). A közmunka többnyire kimerül az árkok és az utak tisztántartásában, a határban végzett irtásokban. (Helyben lakó rokonom malíciózusan megjegyzi: a közmunkások azt a szemetet szedik össze pénzért, amit előtte ők maguk eldobáltak.) Alkalmi munkát csak a falu néhány mezőgazdasági vállalkozója tud adni, a közmunka tehát létfontosságú. (Jelentőségét helyben megtapasztalhatnák az azt folyamatosan támadó fővárosi liberális értelmiségiek.)

Helyes-e a közmunkában való részvétel lehetőségét feltételekhez kötni? Helyes-e, ha az önkormányzat a segélyek elbírálásakor figyelembe veszi, hogy a kérelmező mit tesz önmaga megsegítéséért? Ha valaki nem tesz meg minden tőle telhetőt azért, hogy szűkös helyzetén javítson, milyen joggal várja el, hogy a közösség megsegítse őt? A sivatár udvarokon, az elgazosodott kertekben meg lehetne termelni a család zöldség- és gyümölcs-igényét, baromfit és nyulat lehetne tartani. Az erre ösztönzés-készítés elfogadhatatlan beavatkozás az érintettek magánéletébe, mint ahogy azt az ombudsman gondolja, és emberi jogaik megsértése? És helyzetük javítása csupán azon múlik, hogy mennyi állami támogatást kapnak?

A rendszerváltás óta az esélyegyenlőséget, a jogokat és a támogatást hangsúlyozó szemlélet van érvényben a szociálpolitikában. A jogok és köteleességek harmóniájáról viszont a szocialisták és liberálisok megfeledeztek. Újra kell fogalmazni a szociálpolitikát. Le kell

szögezni, hogy a társadalom vagy a közösség segítségére csak az számíthat, aki mindent megtesz a saját boldogulásáért. Újra egyesíteni kell a jogok és kötelességek rendszerét. *Ha vannak alanyi jogon járó támogatások és segélyek, akkor legyenek alanyi kötelességek is.* Az amerikai szociálpolitikában az az elv érvényesül, hogy az egyén maximum öt évig veheti igénybe a társadalom támogatását, azaz munkás életének csak töredékében; mindenki éljen meg a saját lábán, és ha munkaképes, ne élősködjön a társadalmon.

Tételezzük fel, hogy egy gonosz, alattomos politikai erő azt a célt tűzné ki, hogy a hazai, falun élő cigányság helyzete egy szemernyit se javuljon, megmaradjon a mai szegénységben és igénytelenségben, és önmagát a mai végtelenül alacsony kulturális-anyagi szinten reprodukálja. Vajon hogy lehetne ezt elérni? A recept kész: hasítsunk ki minél több anyagi erőforrást a költségvetésből, és ezt adjuk oda a rászorultaknak, alanyi jogon, minden követelmény és feltétel támasztása nélkül. A liberális, jogvédő cigánypolitika – szándékaitól függetlenül – a szegregáció legsikeresebb útja. Friedrich Hayek, a liberálisok pápája híres könyvének címét idézve: *The Road to Serfdom* -- a szolgáshoz vezető út. Nem a konzervatív érvek, hanem a liberális gyakorlat teljes kudarca kell, hogy elgondolkodtassa a jogvédőket.

Alkotmánybíróság, ombudsman és emberi jogok kontra jogok és kötelességek egysége és józan ész: egy null.

Bp, 2017 nov. 21.

Kiss Károly
közgazdász és társadalomkutató

(Megjelent a Magyar Idők 2017 november 28-i számában)

Néhány korábbi szociálpolitikai témájú tanulmányom:
(reményem szerint ezek hitelessé teszik a fentebb mondottakat)

Jólét állam nélkül? (A brit konzervatívok jóléti politikájának elméleti alapjai) Konzervatív Szemle, 1994/1.

A brit konzervatívok egészségügyi reformterve. Gazdasági Fórum, 1990/1.

Utakról, szociálpolitikáról Ferge Zsuzsa könyve kapcsán. Társadalmi Szemle, 1990/8-9.

Jólét állam nélkül? (A brit konzervatívok szociálpolitikai elvei). Esély, 1990/4.

Az oktatás piacosítása Nagy-Britanniában. Pedagógiai Szemle, 1990/7-8.

Van-e visszaút a pigoui világba? (A brit konzervatívok társadalmpolitikája). Közgazdasági Szemle, 1990/11.

Csatolok még két, a témába vágó képes összeállítást is:

<http://kisskaroly.x3.hu/szocialis/partfogoltjaim.pdf>

<http://kisskaroly.x3.hu/szocialis/egy-kirandulas-kepei.pdf>